

ЛІТЕРАТУРНА БІОГРАФІЯ ЯК ЖАНРОВА МОДЕЛЬ: ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ, АТРИБУТИВНІ ТА МОДУСНІ ОЗНАКИ

Статтю присвячено літературній біографії як одному з жанрів, що знаходиться у фокусі уваги сучасного літературознавства. У ній представлено авторську дефініцію терміна. Дослідниця також визначає атрибутивні ознаки цієї жанрової моделі, серед яких наявність історичного контексту, глибокий психологічний аналіз особистості, використання домислу та вимислу, реалістичність хронотопу, естетизація оповіді, суб'єктивізм письменника. Крім того, у публікації виокремлено низку основних модусних ознак.

Ключові слова: літературна біографія, життєпис, жанрова модель, хронотоп, домисел, вимисел, мемуари.

Статья посвящена литературной биографии как одному из жанров, который находится в фокусе внимания современного литературоведения. В ней представлена авторская дефиниция термина. Исследовательница также определяет атрибутивные признаки этой жанровой модели, среди которых наличие исторического контекста, глубокий психологический анализ личности, использование домысла и вымысла, реалистичность хронотопа, эстетизация повествования, субъективизм писателя. Кроме того, в статье выделяется ряд основных модусных признаков.

Ключевые слова: литературная биография, жизнеописание, жанровая модель, хронотоп, домисел, вымысел, мемуары.

This article is devoted to the literary biography as one of the genres contemporary literary studies focus on. It represents the author's definition of the term. The author also introduces such attributive features of this genre as historical context, the use of conjecture and fiction, the reality of chronotope, the aesthetic approach to the narration, writer's subjectivity. Besides a number of main modus features are singled out.

Key words: literary biography, life history, genre model, chronotope, conjecture, fiction, memoir.

Жанр літературної біографії, що генетично укорінений у культурі античності, має надзвичайно цікаву історію становлення і розвитку. Динаміка його еволюції безпосереднім чином пов'язана з панівними умовами певної епохи. Так, зокрема, в часи пошуків загального інтересу до постаті людини (приміром, у добу Ренесансу чи Романтизму) відбувається відчутне розширення проблемно-тематичного поля цього жанру, в епоху модернізму і ще більшою мірою постмодернізму, коли спостерігається домінування песимістичної рецепції особистості, правомірно говорити про інтенсифікацію формотворчих пошуків і, відповідно, про появу нових стратегій біографічного письма. Водночас украй важливу роль у розвитку біографістики завжди відігравали так звані законодавці літературної моди. Згадаймо, приміром, Плутарха, Светонія, Б. Челліні, Дж. Боккаччо, Л. Стрейчі, А. Моруа, Е. Берджеса, Р. Ная, П. Акройда та ін. Ці непересічні творчі особистості не лише загалом арсенал художніх прийомів, відкривали нові ракурси

зображення «світу людини» і «людини в світі», але й започаткували своєрідні канони життєписання. Тож цілком природно, що літературна біографія як жанр красного письменства неодноразово потрапляла в поле зору науковців.

Однією з причин доволі стійкого інтересу літературознавства до біографічного жанру можна вважати той факт, що його художній простір формується на перехресті декількох традицій – історіографічної, мемуарної, белетристичної. Як слушно зазначає Т. М. Потніцева, біографію можна назвати жанром, «який постійно вислизає», і ця аморфність його внутрішньої природи суттєво ускладнює розуміння і «логіки його парадигматичних зсувів», і механізму зближення й віддалення біографії від інших жанрів [16, с. 1]. Саме тому визначення атрибутивних та модусних ознак літературної біографії має науковий сенс і теоретичну доцільність.

На сьогодні вітчизняними та зарубіжними вченими здійснено чимало досліджень, що під різними

кутами зору розглядають специфіку еволюції жанру, вивчають окремі твори та цілі масиви текстів, схожих за жанровими характеристиками. Слід згадати, наприклад, фундаментальну працю С. С. Аверінцева «Паралельні життєписи» Плутарха» [1], у якій автор з'ясовує основні прийоми, використані античними біографами і, зокрема, Плутархом при написанні життєписів визначних персоналій доби. Цікавим є дослідження американського вченого В. Теєра «Мистецтво біографії» [32], у якому розглядаються етапи розвитку жанру від античності і середньовіччя до XIX століття. Вартою окремої уваги є також робота Д. С. Ліхачова «Развитие русской литературы X-XVIII вв.» [10], що містить аналіз давньоруської агіографічної літератури й життєписів християнських праведників.

Концептуальні положення Д. С. Ліхачова розвивалися іншими радянськими дослідниками і побачили світ на сторінках численних публікацій, присвячених аналізу конкретних давньоруських і давньоукраїнських життєписів [4; 9; 19; 20; 23; 25]. Так, приміром, О. В. Творогов, вивчаючи «Давньоруські хронографи», досліджує природу дидактичного начала як одного з провідних жанроутворюючих компонентів середньовічної хронографії і акцентує увагу на впливі візантійської історіографічної традиції на розвиток агіографії на теренах Русі.

Високим рівнем теоретичного узагальнення відзначається робота сучасної української дослідниці І. Мосієнко «Життя як жанр», у якій не тільки запропоновано цілісну візію літературної генеалогії жанру житий, а й представлено аналіз художньої структури середньовічного житія, а також розглянуто поетику заголовків і типову композиційну схему руського агіографічного твору [14].

Вивчення діахронічної специфіки розвитку жанру біографії доповнюється більш деталізованими студіями його національних модифікацій. Так, значна кількість праць зосереджена на дослідженні англійської біографістики. Приміром, В. Данн у праці «Англійська біографія» доходить висновку, що саме завдяки англійським біографам жанр було позбавлено історичної догматичності, панегіричних та лайливих елементів, і, як результат, звільнено від конвенційності, що гальмувала її розвиток. Більш того, на його думку, саме англійці краще ніж будь-яка інша нація розробили принципи національної біографії й визначили для неї оптимальну структуру [30, с. 279].

Біографічній спадщині тюдорівсько-стюартівського періоду присвячено працю Дж. Андерсон [28]. На XVII столітті зосередили свою увагу такі дослідники, як П. Ділені [29] і В. Де Сола Пінто [31]. Останній зазначав, що в середині XVII століття в біографістиці відбулись значні зміни, зумовлені, в першу чергу, науковою революцією, а також появою різноманітних релігійних течій. Це ініціювало сміливе занурення у вивчення людської природи. Результатом такої цікавості стало бажання бачити речі такими, якими вони є, й зображувати їх відповідним чином. В. Де Сола Пінто підкреслював, що саме в XVII столітті до англійської мови увійшло поняття «біографія» для

визначення нової концепції опису людського життя [31, с. 24-33].

Окрему увагу слід звернути на дослідження українських вчених в галузі біографістики, які значно інтенсифікувалися у другій половині XX – на початку XXI ст. Думається, це пов'язано, в першу чергу з самою природою постмодерного мислення, у парадигмі якого ключовими когнітивними інструментами є сумнів, іронія, реінтерпретація. Об'єктом постмодерного переосмислення стає й сама особистість, на дослідження якої спрямований художній пошук письменника-біографа, й творчий алгоритм цього пошуку.

Говорячи про біографічний дискурс в Україні, неможливо не згадати фундаментальні праці Т. М. Потніцевої і Н. М. Торкут. Так, у фокусі дослідницького інтересу Н. М. Торкут знаходиться тюдорівська біографістика. Авторка визначає ту специфіку, що вирізняє біографічні полотна Ренесансу, доби кардинальної переорієнтації дихотомії «людина/суспільство», і свідчить про суттєву трансформацію, яка значною мірою обумовила сучасні канони біографічного письма. Серед таких специфічних рис – нехтування правилами рубрикації, прагнення уникати точних історичних дат, часте залучення інтимізує-приватних рефлексій [24, с. 396]. Вивченню більш пізніх етапів розвитку англійської біографістики присвячені публікації Т. М. Потніцевої, яка аналізує англійську літературу XVIII-XIX ст. Дослідниця не тільки аналізує кращі зразки біографічних творів, що вийшли з-під пера С. Джонсона, Дж. Босвелла, В. Ірвінга, В. Годвіна, Т. Мура, О. Шервіна, Г. Б. Стоук, але й виявляє ті ознаки англійської біографістики, якими вона завдячує історичному роману [17], мемуаристиці та літературній критиці [18].

Загалом, спектр проблем, які досліджують вітчизняні вчені, є доволі широким. Цілу низку робіт присвячено визначенню жанрово-стильових ознак літературної біографії (І. М. Акініна [2], М. М. Богданова [3], О. О. Дацюк [6], Г. В. Грегуль [5], Г. Л. Колесник [8], І. Л. Савенко [21]). Окремо вивчаються нарративні стратегії, які застосовуються письменниками-біографістами (О. В. Петрусь [15], Т. Ю. Черкашина [27]). Також у фокусі дослідницької уваги опиняється співвідношення суб'єктивного, особистісного та об'єктивного, документального елементів у біографічному творі (Л. В. Мороз [13], О. Ю. Скаріна [22]). Специфіка літературного автобіографізму розглядається в працях А. Г. Цяпи [26] та О. К. Ковальової [7].

Отже, на сучасному етапі, як про це переконливо свідчить і значна кількість літературознавчих робіт, і відчутне зростання самого масиву художніх біографічних текстів, осмислення широкого кола проблем, пов'язаних із літературною біографією, набуває особливого значення. Епоха постмодернізму, позначена відчутним потягом до розхитування усталених жанрових меж, ігрового переосмислення канонів, гібридності текстового простору, провокує появу нових оригінальних моделей, таких як біографія-притча (Дж. Барнс «Папуа Флобера»), роман-пошук (П. Акройд «Лондон. Біографія»), романізована біографія (І. Стоун «Моряк

у сідлі», Е. Берджес «Покійник у Дептфорді») та ін. Усе це ставить на часі постановку питання щодо сутності жанрового ядра, атрибутивних і модусних ознак жанру, визначення яких і є основною метою цього дослідження.

Під літературною біографією розуміється життєпис відомої історичної персони, зроблений іншою особою з опорою на документи, свідчення і соціокультурні та історичні факти того часу. Таким творам притаманне глибоке занурення в духовний світ зображуваної особи, а також поєднання вимислу і домислу, але здебільшого в тій мірі, в якій вони не спотворюють конкретно-історичний фактаж. Загалом, у процесі написання такого твору об'єкт реальної історії перетворюється на об'єкт авторської рефлексії, у якій важливу роль відіграє естетичний імператив – свідоме прагнення письменника відтворити життєву біографію реальної особистості так, щоб вона була і цікавою для реципієнтів, і приносила естетичне задоволення.

Запропонована дефініція окреслює ключові атрибутивні характеристики аналізованого явища. Що стосується інших атрибутивних ознак літературної біографії, то вони можуть бути виявленими при зіставленні з суміжними жанровими утвореннями. Одним із різновидів біографічного жанру, який допомагає відчутти іманентність жанрової природи, є художня автобіографія. Обираючи себе за прототип, письменник представляє своє бачення власного життя, так ніби заглядає вглиб себе, дає особисту оцінку літературним, культурним та соціальним подіям свого часу. Він може акцентувати увагу на своїй персоні або на оточенні, зіставити або протиставити внутрішні та зовнішні чинники.

Особистісний чинник виявляється вкрай важливим для всіх модифікацій літературної біографії, адже письменник подає суб'єктивну візію певних подій життя історичної особи. Сприймаючи протагоніста крізь призму наявних документів і фактів, письменник переосмислює їх на основі власного життєвого досвіду, піддає інтерпретації. Як зауважує О. Ю. Скаріна, «до реальних подій і явищ автори підходять не просто з констатуючої, а з певної систематизуючої точки зору. Це виявляє їх індивідуальне неповторне бачення зображуваних подій та героїв, що, по суті, і є особистісним началом» [22, с. 13]. Іншими словами, прагнучи до об'єктивної реальності, автор дає суб'єктивну оцінку [22, с. 11]. Не можливо не помітити також схожість літературної біографії з мемуаристикою. Мемуари – це суб'єктивне осмислення певних історичних подій чи життєвого шляху відомої постаті, здійснене письменником у художній формі з залученням справжніх документів певного часу, глибоким співвіднесенням власного духовного досвіду з внутрішнім світом героїв, соціальною та психологічною природою вчинків [11, с. 333]. Спільними рисами біографістики і мемуаристики пауза постають висока питома вага документального начала, чітка і послідовна хронологічність оповіді вверх, ретроспективність пауза як принцип організації нарративу вверх. Важливу роль відіграє активне залучення авторського «я» до формування художньої картини світу вверх, що

дається взнаки і у суб'єктивності інтерпретативного струменя, і в оціночності зображуваного.

Відмінність полягає, насамперед, у тематичній палітрі: в біографії нарратив структурується навколо постаті протагоніста, а в мемуарах – навколо зовнішніх, як правило, масштабних історичних подій, до яких протагоніст був певною мірою причетний. Мемуаристиці властива стереоскопічність зображення подій, що виявляється на трьох рівнях. По-перше, автор репрезентує їх власне бачення з позиції безпосереднього учасника (синхронний вимір). По-друге, у творі подається їх інтерпретація з огляду на подальший життєвий досвід (візія минулого з позиції теперішнього). По-третє, загальноприйняті чи загальновизнані уявлення про історичну конкретику, які можуть спростовуватися чи підтверджуватися. Біографічний жанр характеризується наявністю персонажів, життя яких безпосереднім чином пов'язане з долею протагоніста.

Отже, підбиваючи підсумок вищесказаного, необхідно відзначити, що як жанрова модель, літературна біографія наділена низкою атрибутивних ознак, які вирізняють її з-поміж суміжних жанрів. Ці характеристики визначаються, перш за все, об'єктом художнього осмислення. Усі творчі пошуки письменника-біографа спрямовані на те, щоб реконструювати життєві колізії певної особи на фоні історичного контексту. Саме ця орієнтація на глибинний психологічний аналіз особистості як індивідуальності і одночасно як органічної часточки історії обумовлює конструювання текстової тканини на рівні сюжету, системи образів, хронотопу. Так, зокрема, що стосується сюжету, то це зазвичай низка подій, яка формує опис окремого епізоду чи повний життєпис головного героя. Відповідно, ключовими персонажами виступають як звичайні люди, які відігравали безпосередньо важливу роль у житті протагоніста, так і визначні історичні фігури доби. Цілком логічно, що і хронотоп літературної біографії має бути максимально наближеним до тих історичних умов, в яких жив головний герой.

Варто задати, що специфічним художнім завданням літературної біографії є не просто відтворення перебігу життя певної історичної особи, але також психологічний аналіз її особистості, глибоке занурення в її внутрішній світ. Саме цим обумовлюється і особлива манера художньої репрезентації такого аналізу. Так, насамперед, необхідно відзначити, що важливе місце у текстовому просторі відводиться не тільки висвітленню документальних свідчень, але й вимислу та домислу. Крім того, неодмінною характеристикою літературної біографії є також суб'єктивізм письменника, адже факти і події з життя протагоніста інтерпретуються ним на основі власних світоглядних позицій шляхом застосування стратегій художнього письма. Отже, використання прийомів белетризації при реконструюванні життя історичної особи є ще однією атрибутивною ознакою літературної біографії. До таких прийомів належать деталізація історичного контексту, психологізація образів персонажів, залучення різних нарративних алгоритмів тощо.

Окреслені вище атрибутиви визначають актуалізацію в тексті літературної біографії модусних характеристик, які з'являються в результаті художньої еволюції жанру на певних етапах розвитку біографічного дискурсу, але не є жанроутворюючими, тобто обов'язковими для усіх текстів.

Думається, ключове значення для літературної біографії має те, на якому об'єкті художнього дослідження фокусує свою увагу автор. Це може бути монарх, згадаймо приміром романи А. Моруа «Едуард Сьомий і його час», Л. Стречі «Королева Вікторія», вчений (П. Ферріс «Зігмунд Фройд», А. Моруа «Життя Олександра Флемінга»). Доволі великий масив літературних біографій обирає протагоністом релігійного чи політичного діяча. Показовими є «Життя та смерть кардинала Волсі» Дж. Кавендіша, «Життя та ілюстративні мартирологи сіра Томаса Мора, колишнього лорда-канцлера Англії» Т. Степлтона, «Життя та смерть сіра Томаса Мора, Лицаря», Н. Гарпсфілда, «Мартін Лютер Кінг. Життя, страждання та велич» В. Міллера, «Життя Дізраелі» А. Моруа. Однією з найбільш оригінальних жанрових модифікацій є літературна біографія письменника, яскраві взірці якої створені Дж. Босвеллом «Життя Семюела Джонсона», А. Моруа «Прометей, чи життя Бальзака», П. Акройдом «Шекспір: Біографія», С. Грінблатом «Вілл у світі», П. Хонаном «Шекспір: Життя». Сучасний світ доповнює бібліотеку біографічних творів життєписами видатних спортсменів, популярних акторів та інших суспільних діячів.

Крім того, важливим є ступінь інтеграції долі конкретної людини в загальноісторичний контекст, а також те, наскільки глибоко автор занурюється у вивчення приватного життя історичної особи. Так, приміром, літературна біографія В. Шекспіра, написана видатним радянським вченим О. А. Анікстом, акцентує увагу на художній творчості, яка й обумовлює логіку розгортання нарративу. А в романі П. Акройда «Шекспір: Біографія» колізії особистого життя і творчий шлях виступають рівноправними компонентами оповіді, більш того, автор постійно звертається до визначення глибинних взаємозв'язків і взаємовпливів цих двох аспектів.

Варіативним елементом жанрової поетики виявляється і сюжетна лінія, що вибудовується на основі зображення або всього життя («Айріс Мердок: Життя» П. Конраді), або певного його відрізка чи навіть однієї ключової події («1599: Один рік з життя Шекспіра» Дж. Шапіро). У ХХ столітті хронотоп літературної біографії зазнає трансформації внаслідок застосування автором нарративної стратегії введення в оповідь фігури оповідача, який може і не належати до зображуваної доби. У такому випадку відбувається сходження різних, іноді значно віддалених один від одного хронотопічних площин у текстовому просторі, що продукує доволі цікавий художній ефект. Показовий приклад наводить Ю. М. Лотман у статті «Біографія – живе обличчя» [12]. М. А. Булгаков увів себе як оповідача в текст власного твору-біографії Мольєра. Цей оповідач – сучасна людина, яка за волею випадку потрапила у ХVІ століття, але й не забуває про своє ХХ століття. Утім, цікаво зазначити, що свого часу цей прийом зазнав нищівної критики з боку

видавництва: М. А. Булгакова звинуватили в тому, що з тексту книги не зрозуміло, чи є марксистом «уявний оповідач», який «страждає любов'ю до афоризмів та дотепності» [цит. за: 12]

Окрім об'єкта художнього дослідження, для визначення спектра модусних ознак велику питому вагу має специфіка художнього мислення письменника-біографа. Так, звернення до документа може мати як експліцитний, так і імпліцитний характер. Відповідним чином, художнє дослідження життя історичної особи набуває форми літературного монологу-розмірковування, яке тільки базується на аналізі історичних документів, або тією чи іншою мірою репрезентує їх як органічну частину нарративу. Приміром, у післямові до свого твору «1599: Один рік з життя Шекспіра» американський науковець Дж. Шапіро згадує всі документи, які він залучав у процесі роботи над текстом. Для більшої ілюстративності деякі письменники включають в книгу малюнки, фотографії, фотокопії документів і т.д.

Необхідно відзначити, що залежно від суб'єктивного ставлення автора до свого героя змінюється й модус оповіді, який може бути апологетичним, викривальним або мати амбівалентний характер.

Великою мірою модусні ознаки літературної біографії визначаються жанровою специфікою біографістики. Згідно з висновками української дослідниці І. М. Акіншиної, найбільш продуктивними є роман і повість [2, с. 9]. Утім, сьогодні як результат творчих експериментів на перетині літературної біографії та суміжних жанрів з'являються нові гібридні модифікації (наприклад, роман-сповідь, роман-есе, роман-пошук, повість-есе, повість-подорож, епістолярна повість). Тож, у кожному конкретному випадку модусні ознаки залежать від того, дифузія елементів яких жанрів відбулась у художньому просторі твору. Жанрові інтенції письменника обумовлюють також ті нарративні стратегії, прийоми белетризації та паратекстуальні елементи, які опосередковують творче заглиблення в психологію обраного персонажа.

Варто додати, що низка модусних ознак пов'язана з позатекстовим виміром, який реалізується здебільшого в площині стосунків на рівні «автор/читач». Так, зокрема, сам автор може позиціонувати себе як особисто причетного до зображуваних подій, і це, безсумнівно, матиме своє відлуння у тексті. Крім того, відповідно до авторського задуму окремих творів може стати складовою частиною певного циклу чи збірки («Літературні портрети» А. Моруа). Що стосується потенційного читача, то його фігура є завжди важливим чинником при виборі письменником авторських художніх стратегій. Ключове значення тут мають вік (біографії для дітей), готовність до сприйняття матеріалу (орієнтація на вузьких спеціалістів або широке читацьке коло), національна приналежність тощо.

Отже, як можна побачити, жанрова модель літературної біографії – надзвичайно складний і різноплановий художній феномен, що постійно еволюціонує і розширює власний арсенал творчих новацій. Експерименти з варіюванням ступеню актуалізації атрибутивних і модусних ознак у тексті, колажування документальних елементів і художнього вимислу, а також застосування різноманітних

прийомів белетризації призводять до постійного оновлення жанрової парадигми літературної біографії. Сучасний біографічний дискурс оперує доволі різноманітним аналітичним інструментарієм для художнього осмислення життєвого шляху історичної особи

в усій складності й амбівалентності її духовної природи і соціальної ролі. Вивчення цієї жанрової моделі сьогодні, безперечно, постає цікавим і перспективним дослідницьким вектором.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверинцев С. С. Плутарх и античная биография / Сергей Сергеевич Аверинцев. – М. : Наука. – 1973. – 277 с.
2. Акінішина І. М. Жанрово-стильові особливості художньо-біографічної прози 80-90-х років ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Ірина Миколаївна Акінішина. – Дніпропетровськ, 2005. – 19 с.
3. Богданова М. М. Жанрово-стильові особливості української історичної малої прози ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Марина Миколаївна Богданова. – Херсон, 2007. – 18 с.
4. Востокова Г. В. Житие Феодосия Печерского. Литературный памятник Киевской Руси / Г. В. Востокова // Русская речь. – 1981. – № 3. – С. 96–101.
5. Грегуль Г. В. Українська біографічна проза першої половини ХХ ст. : жанровий аспект (за творами В. Петрова, С. Васильченка, О. Личенка, Л. Смілянського) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Галина Василівна Грегуль. – К., 2005. – 18 с.
6. Дацюк О. О. Особливості жанрової еволюції сучасної художньої біографії : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / О. О. Дацюк. – Рівне, 1997. – 16 с.
7. Ковальова О. К. Специфіка автобіографізму в сповідальному циклі Ж.-Ж. Руссо («Сповідь», «Діалоги: Руссо судить Жан-Жака», «Прогулянки самотнього мрійника») : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04 / О. К. Ковальова. – Дніпропетровськ, 2008. – 19 с.
8. Колесник Г. Л. Модифікація жанру біографії у творчості Пітера Акройда : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04 / Ганна Леонідівна Колесник. – К., 2008. – 20 с.
9. Колосовская Ю. К. Агиографический источник об истории Панноний / Ю. К. Колосовская // Вестник древней истории. – 1990. – № 4. – С. 45–61.
10. Лихачев Д. С. Развитие русской литературы X–XVIII вв. / Д. С. Лихачев. – Л. : Наука, 1973. – 257 с.
11. Мемуари // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [під ред. Ю. Коваліва]. – К. : Академія, 2007. – Т. 1. – 608 с.
12. Лотман Ю. М. Биография – живое лицо [Електронний ресурс] / Юрий Михайлович Лотман. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/Lotm/biogr.php.
13. Мороз Л. В. Об'єктивне і суб'єктивне у жанрі літературної біографії : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Людмила Володимирівна Мороз. – К., 2000. – 16 с.
14. Мосієнко І. Життя як жанр / Ірина Мосієнко // Українська мова та література. – 1998. – № 33. – С. 7–9.
15. Петрусь О. В. Особливості наративної стратегії в біографічній прозі Пітера Акройда : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04 / Олеся Василівна Петрусь. – Дніпропетровськ, 2008. – 20 с.
16. Потницева Т. Н. Биография как жанр английской литературы XVIII–XIX вв. : автореф. дис. ... докт. філол. наук / Татьяна Николаевна Потницева. – М., 1993. – 35 с.
17. Потницева Т. Н. Взаимодействие жанра литературной биографии и исторического романа в эпоху романтизма / Татьяна Николаевна Потницева // Зарубежный роман в системе литературного направления. – Днепропетровск, Изд-во ДГУ, 1989. – С. 99–106.
18. Потницева Т. Н. Писательские биографии и их место в литературной критике Англии конца XVIII – XIX вв. / Татьяна Николаевна Потницева // Зарубежная литературная критика: проблемы изучения и преподавания : [сб. тезисов]. – Симферополь, 1989. – С. 34–35.
19. Пятнов П. В. К вопросу о жанровом своеобразии «Жития А. Невского» / П. В. Пятнов // Вестник МГУ. – Сер. 9. Филология. – 1979. – № 1. – С. 33–41.
20. Робинсон О. Ю. Жизнеописание Аввакума и Епифания. Исследования и тексты / О. Ю. Робинсон. – М. : Изд-во Акад. Наук СССР, 1963. – 316 с.
21. Савенко І. Л. Жанрово-стильові особливості біографічного роману-пошуку : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Ірина Леонідівна Савенко. – Тернопіль, 2006. – 19 с.
22. Скаріна О. Ю. Особистісне і документальне в мемуарній і біографічній прозі (на матеріалі української літератури кінця ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Олена Юріївна Скаріна. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
23. Творогов О. В. Древнерусские хронографы / О. В. Творогов. – Л. : Наука, 1975. – 320 с.
24. Торкут Н. М. Проблеми генези і структурування жанрової системи прози пізнього Ренесансу : [монографія] / Наталія Миколаївна Торкут. – Запоріжжя, 2000. – 406 с.
25. Федотов Г. П. Святые Древней Руси / Г. П. Федотов. – М. : Московский рабочий, 1990. – 263 с.
26. Цяпа А. Г. Автобіографія як проєкція творця та національної літературно-культурної традиції (Улас Самчук, Еліас Канетті) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05 / Андрій Григорович Цяпа. – Тернопіль, 2006. – 20 с.
27. Черкашина Т. Ю. Наративні особливості художньо-біографічної прози: автор і читач : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Тетяна Юріївна Черкашина. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
28. Anderson J. Biographical Truth. The Representation of Historical Persons in Tudor-Stuart Writing / J. Anderson. – New Haven & London : Yale University Press, 1984. – 263 p.
29. Delany P. British Autobiography in the XVIIIth Century / P. Delany. – N.Y. : Columbia University Press, 1969. – 198 p.
30. Dunn W. H. English Biography / W. H. Dunn. – L. : J. M. Dent & Sons Ltd, 1916. – 323 p.
31. Pinto V. De Sola. English Biography in the Seventeenth Century: Selected Short Lives / V. De Sola Pinto. – N.Y. : G. G. Harrap, 1969. – 237 p.
32. Thayer W. R. The Art of Biography / W. R. Thayer. – N.Y. : C. Scribner's Sons, 1920. – 156 p.